

tu tractabas ⁹⁰: ex qua, etiam si cuperet praetor, tamen ne qua deductio fieret ⁹¹, magna ex parte tua potestas erat. Hujus quoque igitur criminis, te accusante, mentio nulla fiet. Silebitur toto iudicio de maximis & notissimis illius furtis & injuriis. Mihi crede, Caecili, non potest in accusando socios vere defendere is, qui cum reo criminum societate conjunctus est.

Mancipes a civitatibus ⁹² pro frumento pecuniam exegerunt. Quid hoc? Verre praetore, factum est solum? non: sed etiam quaestore Caecilio. Quid igitur? daturus es huic crimini, quod & potuisti prohibere, ne fieret, & debuisti? an totum id relinques? Ergo id omnino Verres in iudicio suo non audiet, quod cum faciebat ⁹³, quemadmodum defensusus esset, non reperiebat.

XI. Atque ego haec, quae in medio posita sunt, commemoro. Sunt alia magis occulta furtiva ⁹⁴: quae ille, ut istius, credo, animos atque impetus retardaret, cum quaestore suo benignissime communicavit ⁹⁵. Haec tu scis ad me esse delata: quae si velim proferre, facile omnes intelligent, vobis inter vos non modo voluntatem fuisse conjunctam, sed ne praedam quidem adhuc esse divisam. Quapropter si tibi indicium postulas ⁹⁶ dari, quod tecum una fecerit; concedo, si id lege

⁹⁰ Pecuniam publicam tu tractabas] Haec erat prima senatoris administratio, quaestorem fieri, & in provincia curam gerere pecuniae publicae in usus diversos erogandae. Idem.

⁹¹ Ne qua deductio fieret] Modo deductio dispendium significat: alias deductio immunitio est etiam iusta. Idem.

⁹² Mancipes a civitatibus] Mancipes sunt publicanorum principes, Romani, homines qui quaesitum sine causa si decimas redimunt, decumani appellantur: si portum aut pascua publica, portitores aut pecuarii: quorum ratio scriptura dicitur. Hi omnes exigenda a sociis suo periculo exigunt, & rei publicae representant, providentes etiam in illa redemptione commodis suis. Licet autem, si moderate fiat, estimare in cellam praetori frumentum. Mancipi pro frumento ab aratoribus pecunias accipere non licet. Idem.

⁹³ Quod cum faciebat] Est vera defensio,

est & inanis: ut tamen aliquid dici videatur. Neutram harum habuit Verres: & tamen ita faciebat. Mire ostendit avaritiae caecitatem. Idem.

⁹⁴ Sunt alia magis occulta furtiva] Ineptae a quibusdam queritur, quae sint: nulla sunt enim: sed oratorum est, neque mittere laudes, vel crimen, neque offendere. Idem.

⁹⁵ Benignissime cum quaestore suo communicavit] Joculariter irrisit, fures deservens: ut tota ista quaestura ad societatem furtorum valeat, non ad accusationem. Idem.

⁹⁶ Si tibi indicium postulas] Certa sunt, in quibus impunitas indici datur, ut in causa proditorum, majestatis, & si quid hujusmodi est. Certa etiam personae sunt, quae indices fieri possunt. Itaque neque repetundarum causa per indices agi solet, neque senatoria persona potest indicium proferri salvis legibus. Index est autem, qui facinor-

ge permittitur. Sin autem de accusatione dicimus; concedas oportet iis, qui nullo suo peccato impediuntur, quo minus alterius peccata demonstrare possint.

Ac vide, quantum interfuturum sit inter meam, atque tuam accusationem. Ego etiam quae tu sine Verre commisti ⁹⁷, Verri crimini daturus sum, quod te non prohibuerit, cum summam ipse haberet potestatem: tu contra, ne quae ille quidem fecit, objicies, ne qua ex parte conjunctus cum eo reperire.

Quid illa, Caecili? contemnendane tibi videntur esse, sine quibus causa sustineri, praesertim tanta, nullo modo potest? aliqua facultas agendi? aliqua dicendi consuetudo? aliqua in foro, judiciis, legibus, aut ratio, aut exercitatio?

Intelligo, quam scopuloso difficilique in loco verser. Nam cum omnis arrogantia odiosa est, tum illa ingenii, atque eloquentiae multo molestissima. Quamobrem nihil dico de meo ingenio: neque est quod possim dicere: neque: si esset, dicerem. Aut enim id mihi satis est, quod est de me opinionis, quidquid est: aut, si id parum est, ego majus id commemorando facere non possum.

XII. De te, Caecili, jam mehercule hoc extra hanc contentionem certamenque nostrum familiariter tecum loquar. Tu ipse quemadmodum existimes, vide etiam atque etiam: & tu te collige: & qui sis ⁹⁸, & quid facere possis, considera. Putasne, te posse ⁹⁹ de maximis, acerbissimisque rebus, cum causam sociorum, fortunaeque provinciae, jus populi Romani, gravitatem iudicii, legumque susceperis, tot res, tam graves, tam varias, voce, memoria, consilio, ingenio, sustinere? Putas-

ris, cujus ipse est confcius, latebras indicat, impunitate proposita. Est autem sensus: Index potes esse, si tibi hoc licet: accusator, de qua re agimus, esse non potes. Satis contumeliosae tanquam levem hominem exagavit Caecilium. Idem.

⁹⁷ Ego etiam quae tu sine Verre commisti] Quae ista? nulla scilicet. Haec enim vim comminationis, non veritatis habent. Idem.

⁹⁸ Et qui sis] Non in nomine tantum, & in genere est, sed in omnibus attributis

personae. Ergo, qui sis, & quod Siculus, continet, & quod indoctus, & quod non intelligeret, & quod nullo ingenio. Idem.

⁹⁹ Putasne te posse] Proprium oratoris est in omni qualitate comparativa, sic agere, ut eum cui praefertur velit, occasionem sibi sumat ostendendi, quam perire posse tradere id ipsam, de quo agitur. Ergo quia de constituendo accusatore ambigitur, ostendit Cicero qualis accusatio esse debeat: ut proinde, ac dicit, videatur acturus. Idem.

Putasne, te posse, quæ C. Verres in quæstura, quæ in legatione, quæ in prætura, quæ Romæ, quæ in Italia, quæ in Achaja, Asia, Pamphyliaque patrarit, ea, quemadmodum locis temporibusque divisa sint, sic criminibus & oratione distinguere? Putasne posse, id quod in ejusmodi reo maxime necessarium est, facere, ut, quæ ille libidinose, quæ nefarie, quæ crudeliter fecerit, ea æque acerba & indigna videantur esse iis, qui audient, atque illis visa sunt, qui fenserunt?

Magna sunt ea, quæ dico, mihi crede: noli hæc contemnere. Dicenda, demonstranda, explicanda sunt omnia: causa non solum exponenda, sed etiam graviter copioseque agenda est. Perficiendum est, si quid agere aut proficere vis, ut homines te non solum audiant, verum etiam libenter studioseque audiant. In quo si te multum natura adjuvaret: si optimis a pueritia disciplinis atque artibus studuisses, & in his elaborasses: si literas Græcas Athenis, non Lilybæi: Latinas Romæ, non in Sicilia¹⁰⁰, didicisses: tamen esset magnum, tantam causam, tam expectatam, & diligentia consequi, & memoria complecti, & oratione exponere, & voce & viribus sustinere.

Fortasse dices. Quid? ergo hæc in te sunt omnia? Utinam quidem essent! veruntamen ut esse possent, magno studio mihi a pueritia est elaboratum. Quod si ego hæc, propter magnitudinem rerum ac difficultatem, assequi non potui, qui in omni vita nihil aliud egi: quam longe tu te ab his rebus abesse arbitrare, quas non modo antea nunquam cogitasti, sed ne nunc quidem, cum in eas ingrederis, quæ & quantæ sint, suspicari potes?

XIII. Ego, qui, sicut omnes sciunt, in foro, judiciisque ita verser, ut ejusdem ætatis aut nemo, aut pauci, plures causas defenderint, & qui omne tempus, quod mihi ab amicorum negotiis datur¹, in his studiis, laboribusque consumam,

¹⁰⁰ Athenis, non Lilybæi, Romæ, non in Sicilia] Dicit illum Græcas literas simul & Latinas in Sicilia didicisse, in ea insula, quæ neutra lingua bene utatur: ita enim Plautus in *Perla*. *Dabuntur dotis inde sexcenti tibi Lopi, atque Attici omnes: nullum Sicutum acceperis.* Idem. ¹ Quod mihi ab amicorum negotiis datur] Quod mihi licet per amicorum negotia quibus occupamur. Idem.

mam, quo paratior ad usum forensem, promptiorque esse possim: tamen ita deos mihi velim propitios², ut, cum illius diei mihi venit in mentem, quo die, citato reo, mihi dicendum sit, non solum commoveor animo, sed etiam toto corpore perhorresco.

Jam nunc mente & cogitatione prospicio, quæ tum studia hominum, qui concursus futuri sint: quantam expectationem magnitudo judicii³ sit allatura: quantam auditorum multitudinem C. Verri infamia concitatura: quantam denique audientiam orationi meæ improbitas illius factura sit. Quæ cum cogito, jam nunc timeo, quidnam pro offensione hominum, qui illi inimici infensique sunt, & expectatione omnium, & magnitudine rerum, dignum eloqui possim.

Tu horum nihil metuis, nihil cogitas, nihil laboras⁴: & si quid ex veteri aliqua oratione: *Jovem ego Optimum Maximum⁵*: aut, *Vellem, si fieri potuisset, Judices*: aut aliquid ejusmodi, ediscere potueris, præclare te paratum in judicium venturum arbitraris. Ac, si tibi nemo responsurus esset, tamen ipsam causam, ut ego arbitror, demonstrare non posses. Nunc ne illud quidem cogitas, tibi cum homine disertissimo, & ad dicendum paratissimo, futurum esse certamen: quicum modo disferendum, modo omni ratione pugnandum, certandumque sit? Cujus ego ingenium ita laudo⁶, ut non perti-

Tom. IV.

R

me-

² Ita mihi velim deos propitios] Genus jurisjurandi id est, quod dicimus, *Tantum mihi divinitas favore*, quantum verum est illud, quod dico tibi. Sic igitur, Ita mihi deos velim propitios, ut commoveor animo, ac toto corpore perhorresco, cum mihi illius diei venit in mentem, quo die citato reo, &c. Idem.

³ Magnitudo judicii] Repetundarum judicium sine dubio magnum est, & ex persona Verri, qui post præturam de fortunis omnibus dimicavit: & amplitudine judicium: sunt enim clarissimi & auctoritatis contemplatione, & multarum rerum hujusmodi. Idem.

⁴ Tu horum nihil metuis, nihil cogitas, nihil laboras] Metum ad offensionem inimicorum Verri retulit, cogitationem ad expectationem hominum, laborem ad magnitudinem rerum. Idem.

⁵ *Jovem ego Optimum Maximum*] Hæc capita solent ultrata esse caudicibus imperitis. Quod genus vitii in primo libro Rhetoricon vulgare nominat. Incipiebant autem veteres, ut Virgilius ostendit, aut ab invocatione deorum, quale est:

Præfatus divot solio Rex instr ab alto.

Aut ab reprehensione superioris temporis, ut ait Lucilius:

Vellem cum primis fieri si fors potuisset.

Vitiose ambo cola. Et Virgilius:

Ante equidem summa de re stansisse, Latini,

Et vellem, & fuerat melius. Alcon.

⁶ Cujus ego ingenium ita laudo] Cur hoc

Tullius dicit? scilicet, ne terrestris Siculi

laude patroni adversarii sui. Idem.

miscam: ita probo, ut me ab eo delectari facilius, quam decipi putem posse.

XIV. Nunquam ille me opprimet consilio: nunquam ullo artificio pervertet: nunquam ingenio me suo labefactare atque infirmare conabitur. Novi omnes hominis petitiones⁷, rationesque dicendi: saepe in iisdem, saepe in contrariis causis verfati sumus. Ita contra me ille dicit, quamvis sit ingeniosus, ut nonnullum etiam de suo ingenio iudicium fieri arbitretur. Te vero, Caecili, quemadmodum sit elusurus, quam omni ratione jactaturus, videre jam videor: quoties ille tibi potestatem optionemque facturus sit, ut eligas utrum velis, factum esse, necne⁸: verum esse, an falsum: utrum dixeris, id contra te futurum. Qui tibi astus, qui error, quae tenebrae, dii immortales! erunt, homini minime malo? Quid? cum accusationis tuae membra dividere coeperit⁹, & in digitis suis singulas partes causas constituit? Quid, cum unumquodque transfigere¹⁰, expedire¹¹, absolvere¹²? Ipse profecto metuere incipies¹³, ne innocenti periculum inieceris. Quid, cum commiserari, conquiri, & ex illius invidia deonerare aliquid¹⁴, & in te trajicere coeperit? commemorare quaestoris cum praetore necessitudinem constitutam? morem majorum? fortis religionem¹⁵? Potesne ejus orationis subire invidiam¹⁶? Vide modo: etiam atque etiam considera. Mihi enim videtur periculum fore,

⁷ *Petitiones*] Rationes impetendi & evitendi adversarium. Est utique translata haec vox a gladiatortibus in oratores. *Gravius*.

⁸ *Factum esse, necne*] Factum est, non est factum: calumniationes, & hoc genus argumenti complexio dicitur. Quae, si probabilis est, vincitur: si necessaria, solvi non potest. *Afcon*.

⁹ *Quid, cum accusationis tuae membra dividere coeperit?*] Hic irridet Hortensii consuetudinem, ut saepe alias. *Idem*.

¹⁰ *Transfigere?*] Quod manifestum est. *Idem*.

¹¹ *Expedire*] Desiniendum. *Idem*.

¹² *Absolvere*] Dividendum. An transfigere est, quod aut confiteri non timeat, aut negatione excludat: expedire, quod definitione (*msl. defensione*) solvatur: absolvere,

quod per qualitatem licitum esse monstratur? *Idem*.

¹³ *Ipse profecto metuere incipiet*] Mire descripsit imperitum, cui persuaderi possit, verum dicere adversarium suum. *Idem*.

¹⁴ *Ex illius invidia deonerare aliquid*] Hoc plus est, quam solum criminis reddere. *Idem*.

¹⁵ *Sorsis religionem*] Sors saepe est provicia, quia plerumque solebant provincias fortiri. Ut recte Gronov. ad Tacit. observavit. Inferius in hac oratione cap. 20. vocat *conjunctionem sorsis*, & *necessitudinem sorsis*. *Gravius*.

¹⁶ *Potesne ejus orationis subire invidiam?*] Quasi Latine dixit, ut, Magno pondere subire. *Afcon. Subire invidiam*, sustinere tam invidiam, quam ille tibi oratione sua parabit.

re, ne ille non modo verbis te obruat, sed gestu ipso, ac motu corporis praestringat aciem¹⁷ ingenii tui, teque ab institutis tuis, cogitationibusque abducat.

Atque hujusce rei iudicium jam continuo video futurum. Si enim mihi hodie respondere ad haec, quae dico, poteris: si ab isto libro, quem tibi magister ludi¹⁸, nescio qui, ex alienis orationibus compositum dedit, verbo uno discesseris: posse te & illi quoque iudicio non deesse, & causa atque officio tuo satisfacere arbitror. Sin mecum in hac prolofione¹⁹ nihil fueris: quem te in ipsa pugna cum acerrimo adversario fore putemus?

XV. Esto: ipse nihil est, nihil potest: at venit paratus cum subscriptoribus exercitatis & disertis²⁰. Est tamen hoc aliquid: tamen non est satis. Omnibus enim rebus is²¹, qui princeps in agendo est, ornatissimus & paratissimus esse debet. Veruntamen L. Apulejum esse video proximum subscriptorem²², hominem non aetate, sed usu forensi atque exercitatione tironem. Deinde (ut opinor) habet Alienum²³, hunc tamen

R 2 a sub-

bit. Sic enim omnes omnino quos vidi, libi. Solus Afconius, *subire invidiam*. Horomanus.

¹⁷ *Præstringat aciem*] Vel a praestigiatoribus transfuit verbum, vel a tironibus, qui ignari & rudes pugnae etiam vano armorum sonitu terrentur praestitit luminibus. Plautus in *Militi Glorioso*:

Ut, ubi usus veniat, contra conferta manu Oculorum praestringat aciem in acie hostibus.

Afcon.

¹⁸ *Magister ludi*] Literarii ludi magister. Omnem enim scholam ludum dicere Romanis. Et magistri ludi dicuntur, qui primas literas docent. Ergo libellum veterem vult intelligi attulisse Caecilium, unde magister dicta pueris praebere consuevit. *Idem*.

¹⁹ *Prolofione*] Divinatio prolofio est, *un avant-jeu*, Graecis *apolofo*. Fabius lib. 4. cap. 1. initio. Nam a citharodis ducta metaphorica est, qui ante legitimum carmen pauca aliqua artis Muscae praeludia auditoribus ingerunt; ipsum autem certamen, quasi legitimum carmen, est ipsa Verris accusatio. *Menardus*.

²⁰ *Cum subscriptoribus exercitatis & disertis*

ris] Ironicè. Subscriptores autem dicuntur, qui adjuvare accusatorem caudicis solent: quos oportet summissius agere, quam dicat ille, quem sequuntur. *Afconius*.

²¹ *In omnibus enim rebus*] Hic ratio redditur, quare dixerit, *tamen non est satis*. Nam supra ideo posuit, *est aliquid hoc*, ut ostenderet, quod sine his nihil fit Caecilium. *Idem*. Legit cum Afconio Horomanus, *in omnibus rebus*, hoc est inquit, five in usu & exercitatione forensi, five in facultate dicendi. Sed caeteri omnes delent *in*, & referunt *omnibus rebus* ad *ornatissimus*.

²² *Proximam subscriptorem*] Secundum ab accusatore Caecilio. *Idem*.

²³ *Habet Alienum*] Caecilium feliciter. *Alienum* autem voluit intelligi proprium nomen esse quasi ab Alia, ut Virgil.

Quosque secans insansum intervenit Alis nomen.

Alii *Alienum* non nomen proprium putant esse, sed alienum, & alterius iudicij, & non ex auditorio praetoris, majorumque causarum, sed a sublellis, hoc est non a tribunaliibus. Sunt enim sublellia tribunorum, trium virorum, quaestorum, &c. *msl. modum*

a subfelliis ²⁴: qui, quid in dicendo posset, nunquam fatis attendi. In clamando quidem ²⁵ video eum esse bene robustum, atque exercitatum. In hoc spes tuae sunt omnes. Hic, si tu eris actor constitutus, totum iudicium sustinebit ²⁶. Ac ne is quidem tantum contendet in dicendo, quantum potest: sed consulat laudi & existimationi tuae; & ex eo, quod ipse potest in dicendo, aliquantum remittet, ut tu tamen aliquid esse videare. Ut in actoribus Graecis ²⁷ fieri videmus: saepe illum, qui est secundarum, aut tertiarum ²⁸ partium, cum possit aliquanto clarius dicere, quam ipse primarum ²⁹, multum summmittere ³⁰, ut ille princeps quam maxime excellat: sic faciet Allienus: tibi serviet, tibi lenocinabitur: minus aliquanto contendet, quam potest.

Jam hoc considerate, cujusmodi accusatores in tanto iudicio simus habituri: cum & ipse Allienus ex ea facultate, si quam habet, aliquantum detractus sit: & Caecilius tum denique se aliquid futurum putet, si Allienus minus vehemens fuerit, & sibi primas in dicendo partes concesserit. Quartum quem sit habiturus ³¹, non video, nisi quem forte ex illo grege moratorum ³², qui subscriptionem sibi postularunt, cui-

cun-

minora iudicia exercentium, qui non in subfelliis considerantur, sed in subfelliis considerantur. Acon. *Allienum*, geminae scripturae est in antiquis lapidibus. Nomen hic esse proprium, infra cognoscitur. In quo miror Aconium sentire cum his (sic enim videtur) qui, *alienum*, non *Allienum*, legebant. *Manut.*

²⁴ *Hunc tamen a subfelliis*] Utrum hoc ad contemptum, an ad genus laudis pertinet? ego quasi ad laudem dictum accipio: ut major irrisio sit Caeciliis, qui nec a subfelliis fuerit aliquando. *Aconius.*

²⁵ *In clamando quidem*] Huiusmodi homines in libris de Oratore non declamatores, sed elatores idem Tullius vocat. *Idem.*

²⁶ *Tantum iudicium sustinebit*] Quia tu nec partem iudicii sustinebis. Hoc est enim totum iudicium, & spes omnis. *Idem.*

²⁷ *Athenis Graecis*] Palliatarum scilicet fabularum. In his enim, etiam si Latinae sunt, Graeca omnia servantur. Nam Latinae fabulae per pauciores agebantur personas, ut

Aetelanz, togatae, & huiusmodi aliae. An ideo actores Graecos dixit? *Acon.* Vide *Turneb.* Adv. l. 10. & XIX. 14.

²⁸ *Sape illum qui est secundarum, aut tertiarum*] Comaedia quinque actus habet, hoc est quinque ducitur in scenam. Est ergo persona primarum partium, quae saepius actu regreditur, secundarum, & tertiarum, quae minus minisque procedunt. Terentius in Phormione:

Quia, primas partes qui ager, is est Phormio. Aconius.

²⁹ *Quam ille primarum*] Subaudi, partium. *Idem.*

³⁰ *Multum summmittere*] Subaudi, vocem, vel gestum. *Idem.*

³¹ *Quartum quem sit habiturus*] Duos dicit, quomodo quartum nominat? scilicet ab accusatore: cum ipso Caecilio numerans proximum Allienum. *Idem.*

³² *Ex illo grege moratorum*] Obtrutores quosdam sordidoque caudicos significat, qui adhibebantur ad moram faciendam, dum meli-

cunque ³³ vos delationem dedissetis. Ex quibus alienissimis hominibus ³⁴, ita paratus venis, ut tibi hospes aliquis sit recipiendus. Quibus ego non sum tantum honorem habiturus, ut ad ea, quae dixerint, certo loco, aut singulatim unicuique respondeam. Sic breviter, quoniam non consulto, sed casu in eorum mentionem incidi, quasi praeteriens, satisfaciam universis ³⁵.

XVI. Tantane vobis inopia videor esse amicorum, ut mihi non ex his, quos mecum adduxerim, sed de populo subscriptor addatur ³⁶? vobis autem tanta inopia reorum est, ut mihi causam praeripere conemini potius, quam aliquos a columna Menia ³⁷ veltri ordinis reos ³⁸ reperiat? Custodem, inquit, Tullio me apponite ³⁹. Quid? mihi quam multis custodi-

meliores advocati recrearentur, & se denuo compararent ad dicendum. Et non recessit a translatione scenarum, (qui sunt tragici & comici) dicendo quartum actorem, & gregem. *Acon.* Nos, *moratorum*, reposuimus, quod ante *Cajacius* *Manut.* Sic omnino est legendum, itaque legisse Aconium; C quamquam eius quoque libri impressi habeant, *Ex illo grege oratorum*) eius interpretatio dilucide offendit. *Fabrit.*

³³ *Cuiuscunque*] Sive mihi, sive Caecilio. *Acon.*

³⁴ *Alienissimis hominibus*] Hinc apparet, etiam supra, *alienum* alieni iudicii hominem significari. Et ideo de alienis, quasi exieris per jocum dicit, tanquam peregrinantibus & advenis aliquem hospitio esse recipiendum Caecilio. *Aconius.* Probo interpretationem Aconii, qui ait illos alienissimos ioco dici hospites, quia nimirum hospites erant in tribunalibus, cum semper anteaque versati essent in subfelliis. *Gravius.*

³⁵ *Quasi praeteriens satisfaciam universis*] Sufficit, inquit, omnibus, quod ego vel praeteriens breviter dixerim, pro levitate eorum, quibus respondendum est. Oblique autem Cicero removere conatur Caeciliam etiam a subscribendi spe, quod postea ille poposcerat secundarum munus: sed inhumanissimum erat dicere, ne subscriptorem quidem idoneum posse esse Caeciliam. Quare in summa sibi subscriptorem necessarium non esse dicit.

Alibi (11. orat.) ait, *Sed ne subscribendi quidem, cum id postulare, facerent potestatem.* *Acon.*

³⁶ *De populo subscriptor addatur?*] Amare, *subscriptor de populo*: quasi illi in vulgo numerandi sint. Et *addatur*, proprie, de quasi invito, & superbo, quod huiusmodi nimirum res addit dicuntur. *Idem.*

³⁷ *Ad columnam Meniam*] Menius, cum domum suam venderet Catoni, & Flacco censoribus, ut ibi basilica edificaretur, exceperat jus sibi unius columnae, super quam tectum proiceret ex provolantibus tabulis, unde ipse & posterius eius spectare munus gladiatores possent, quod etiam tum in foro dabatur. Ex illo igitur columna Menia vocitata est. * Causis eiusmodi soliti aderant autem his rebus moratores apti talibus negotiis. *Acon.* Omnes editi, non ad *columnam Meniam* habent, sed a *columna Menia*. Vocem tamen ultimam plerique sine diphthongo.

³⁸ *Veltri ordinis reos*] Reos vestra defensione condignos. Ut fures & servos nequam, qui apud triam viros capitales apud columnam Meniam puniri solent. *Idem.*

³⁹ *Custodem, inquit, Tullio me apponite*] Subscriptorem non dixit, sed custodem: ut quia acerbè responsurus erat, laesitius convicium facere videatur. Nam subscriptores non solum causarum causa, neque juvandi accusatoris adhiberi solent, sed etiam ut non corruptantur. *Idem.*

* *Causis eiusmodi*] Hoc & depravatam est, & videtur abundare. Potius ad illud pertinet, quod est paulo supra: *Ex illo grege oratorum*. *Manut.* in mss. legitur: *soli aderant moratores*. *Gravius.*

stodibus opus erit, si te semel ad meas captas admisero? qui non solum, ne quid enunties, sed etiam ne quid auferas, custodiendus sis. Sed de isto custode toto ⁴⁰ sic vobis brevissime respondebo: non esse hos tales ⁴¹ viros commissuros, ut ad causam tantam, a me susceptam, mihi creditam, quisquam subscriptor, me invito, aspirare possit. Etenim fides mea custodem repudiat, diligentia speculatorem reformidat.

Verum, ut ad te, Caecili, redeam ⁴², quam multa te deficiant, vides: quam multa sint in te, quae reus nocens in accusatore suo cupiat esse, profecto jam intelligis. Quid ad haec dici potest? Non enim quaero, quid tu dicturus sis. Video mihi non te, sed hunc librum esse responsurum, quem monitor tuus hic tenet: qui, si te recte monere volet, suadebit tibi, ut hinc discedas, neque mihi verbum ullum respondeas. Quid enim dices? an id, quod delictas, injuriam tibi fecisse Verrem? Arbitror: neque enim esset verisimile, cum omnibus Siculis faceret injurias, te illi unum eximium, cui consuleret, fuisse. Sed ceteri Siculi ⁴³ ultorem suarum injuriarum invenerunt: tu, dum tuas injurias per te, id quod non potes, persequi conaris, id agis, ut ceterorum quoque injuria sint impunita atque inulta: & hoc te praeterit, non id solum spectari solere, qui debeat, sed etiam illud, qui possit ulcisci. In quo utrumque sit, eum superiorem esse; in quo alterum, in eo non, quid is velit, sed quid facere possit, quaeri solere.

Quod si ei potissimum censere permitti oportere accusandi potestatem, cui maximam C. Verres injuriam fecerit: utrum tandem censet hos judices gravius ferre oportere, te ab illo esse laesum, an provinciam Siciliam esse vexatam ac perditam? Opinor, concedis, multo hoc esse gravius, & ab omnibus ferri gravius oportere. Concede igitur, ut tibi ante-

⁴⁰ De isto custode toto] Hoc est, de omni genere subscriptorum, id est, etiam si Caecilius subscriptorem se esse desolat. Idem.

⁴¹ Nunquam tales (Vulgati) non esse horum viros commissuros] Male facturos praever, & iniqua ratione. Nam committi fraus dicitur, atque peccatum. Sum enim & fidelis, & diligens: & ideo nec custode in-

digeo, & speculatorem esse inter mea secreta non patior. Idem.

⁴² Verum, ut ad te, Caecili, redeam] Recte, quia in subscriptores verisimilem fecerat. Idem.

⁴³ Sed ceteri Siculi] Saepe in Caecilium utitur hoc convicio, ut illum non Romanum, sed Siculum dicat. Idem.

ponatur in accusando provincia. Nam provincia accusat, cum is agit causam, quem sibi illa defensorem sui juris, ultorem injuriarum, actorem causa totius adoptavit.

XVII. At eam tibi C. Verres fecit injuriam, quae ceterorum quoque animos posset alieno incommodo commovere. Minime. Nam id quoque ad rem pertinere arbitror, qualis injuria dicatur: quae causa inimicitiarum proferatur. Cognoscite ex me. Nam iste eam profecto, nisi plane nihil sapit, nunquam proferet. Agonis est quadam, Lilybætanæ, liberta Veneris Erycinæ ⁴⁴: quae mulier ante hunc quaestorem, copiosa plane & locuples fuit. Ab hac praefectus Antonii ⁴⁵ quidam symphonicos servos abducebat per injuriam, quibus se in classe uti velle dicebat ⁴⁶. Tum illa, ut mos in Sicilia est omnium Venereorum, & eorum, qui a Venere se liberaverunt, ut praefecto illi religionem Veneris, nomenque objiceret, dixit & se, & omnia sua, Veneris esse.

Ubi hoc quaestori Caecilio, viro optimo, & homini quissimo, nuntiatum est; vocari ad se Agonidem jubet: judicium dat statim ⁴⁷, si pareret, eam, se & sua Veneris esse, dixisset. Judicant recuperatores id, quod necesse erat. Neque enim erat cuiquam dubium, quin illa dixisset. Iste in possessionem

⁴⁴ Liberta Veneris Erycinæ] Quibus Deis permittum erat senatus-consulto, aut constitutione principum, dare, donare, dicare; nihil mirum est in eorum dominio fuisse etiam servos, quos & manumitti potuisse hic locus indicat. Et eorum, inquit, qui a Venere se liberaverunt, id est, qui a servitio Veneris manumissione sunt liberati. Utrumque comprehendit Varro, ut videtur; lib. 7. de lingua Latina ad extremum. Nam sanorum servos manumissos, proportionem non servare, illo loco docet: servasse tamen Erycinæ Veneris liberos proportionem; locus hic ostendit, dicuntur enim Venerii, a Veneris servitute liberati. Menardus.

⁴⁵ Praefectus Antonii] Antonius curator tuenda: totius orae maritimae, qua Romanum erat imperium, non solum ipse nequam, verum etiam comitibus pessimis rem inauditam invasis, & indico Cretensibus bello, male re gesta ibidem perit, antequam Pompejus contra piratas missus est. De hoc alibi ait Tullius, Post M. Antonii infinitum illud imperium susceperat. Ate.

⁴⁶ Quibus se in classe uti velle dicebat] Ceteri remigibus celsum per symphonicos solebat, & per assiam vocem, id est, ore prolatam, &, ut in Argo navi, per citharam: sed quia hic, in classe, dixit, postumus intelligere, ad hoc symphonicos capi solere, ut in classe pugnantibus classicum canant: unde ipsi tubæ classis, nomen est positum classicum. Idem.

⁴⁷ Judicium dat statim] In provinciis & praetores, & quaestores, ut apparet; iudicia in causis privatis dabant. Est autem dare iudicium iudices constituit in certa verba, ut, si pareret eam se, & sua Veneris esse dixisset: plena autem est oratio, Tum ejus bona Veneri adjudicatur. Nam iudices a magistratu dati de facto potest cognoscebant, & eorum sententiam Magistratus exequabatur. Hostianus.

fionem bonorum mulieris mittit: ipsam Veneri in servitutem adjudicat: deinde bona vendit: pecuniam redigit. Ita, dum pauca mancipia, Veneris nomine, Agonis, ac religione retinere vult, fortunas omnes, libertatemque suam istius injuria perdidit. Lilybæum Verres venit postea: rem cognoscit: factum improbat: cogit quæstorem suum, pecuniam, quam ex Agonidis bonis redegeisset, eam mulieri omnem annuere, & reddere.

Est adhuc, id quod vos omnes admirari video, non Verres, sed Q. Mucius ⁴⁸. Quid enim facere potuit elegantius ad hominum existimationem? æquius ad levandam mulieris calamitatem? vehementius ad quæstoris libidinem coercendam? Summe hæc omnia mihi videntur esse laudanda. Sed repente e vestigio, ex homine, tanquam aliquo Circæo poculo ⁴⁹, factus est Verres. Redit ad se, atque ad mores suos ⁵⁰. Nam ex illa pecunia magnam partem ad se vertit: mulieri reddidit quantulum visum est.

XVIII. Hic tu, si læsum te a Verre esse dices ⁵¹: patiar, & concedam. Si injuriam tibi factam quereris; defendam, & negabo. Deinde de injuria, quæ tibi facta sit, neminem nostrum graviorem vindicem esse oportet, quam te ipsum, cui facta dicitur. Si tu cum illo postea in gratiam redisti: si domi illius aliquoties, si ille apud te postea cœnavit: utrum te perfidiosum, an prævaricatore ⁵² existimari mavis?

Vi-

⁴⁸ Non Verres, sed Q. Mucius] Scævola significat. Hujus quæstor Rutilius Rufus damnatus est, quod cum prætoris confenserit suo, ne publicani aliquid agerent in provincia sua. Quo cognito, equites Romani (nam tum ante Syllana tempora judicabant) damnatur eum. Hic est Mucius, in honorem cujus Asiæ diem festum Mucia nominabant. *Ascon.*

⁴⁹ Circæo poculo] Illa enim suæ ex hominibus faciebat. Redit autem jam ad argumentum, non ad similitudinem pertinet. Vult enim innuere, quod recte fecit, alienum esse, & parvissimi temporis; proprium vero & perpetuum, quod admittit. *Ascon.* Nota est de Circe fabula, ex lib. Odyss. 10. quæ Ulyssis socios in suæ mutavit. Et al-

ludie ad nomen Verres, quasi e Q. Mucio factus sit Verres. *Hotomanus.*

⁵⁰ Redit ad se atque ad mores suos] Nota; redire ad se homines. *Ascon.*

⁵¹ Hic tu si læsum te a Verre dices] Injuria semper injusta est: lædi etiam aliquis julle potest: nam & qui jure damnatur, læduntur, sed non injuria. Et recte contra patiar, defendam, posuit: contra concedam, negabo: & bene addit, negabo: porit enim aliter atque aliter intelligi defensionem: est enim hic finis, quid sit injuria. *Idem.*

⁵² Perfidiosum an prævaricatore] Perfidiosus dicitur, qui cum inimicus sit, amicum se simulat: prævaricator, qui cum amicus sit, inimicum se fingit. Illud ad C. Verrem, hoc ad Siculos refertur. *Hotoman.*

Video esse necesse alterutrum. Sed ego tecum in eo non pugno, quo minus, utrum velis, eligas.

Quid, si ne injuriæ quidem, quæ tibi ab illo facta sit, causa remanet: quid habes, quod possis dicere, quam ob rem non modo mihi, sed cuiquam antepone? nisi forte illud, quod disturum te esse audio, quæstorem illius fuisse. Quæ causa gravis esset, si certares mecum, uter nostrum illi amicior esse deberet. In contentione suscipiendarum inimicitiarum, ridiculum est putare, causam necessitudinis ad inferendum periculum justam videri oportere. Etenim, si plurimas a tuo prætoris injurias accepisses; tamen eas ferendo, majorem laudem, quam ulciscendo, mererere. Cum vero nullum illius in vita rectius factum sit, quam id, quod tu injuriam appellas; hi statuent, hanc causam, quam ne in alio quidem probarent ⁵³, in te justam ad necessitudinem violandam videri? Qui si summam injuriam ab illo accepisti, tamen, quoniam quæstor ejus fuisti, non potes eum sine ulla vituperatione accusare. Si vero nulla tibi facta est injuria, sine scelere eum accusare non potes. Quare cum incertum sit de injuria, quemquam esse horum putas, qui non malit, te sine vituperatione, quam cum scelere, discedere?

XIX. At vide, quid differat inter meam opinionem, ac tuam. Tu, cum omnibus rebus inferior sis, hac una in re te mihi anteferri putas oportere, quod quæstor illius fueris: ego, si superior cæteris rebus esses, hanc unam ob causam te accusatorem repudiari putarem oportere. Sic enim a majoribus nostris accepimus, prætoris quæstoris suo parentis loco esse oportere: nullam neque justioris, neque graviorem causam necessitudinis posse reperiri, quam conjunctionem ⁵⁴ fortis, quam provinciam, quam officium, quam publicam numeris societatem. Quamobrem si jure eum posses accusare, tamen, cum is tibi parentis numero fuisset, id pie facere non posses. Cum vero neque injuriam accepseris, & prætoris tuo periculum crees: fatearis necesse est, te illi injustum, impiumque

Tom. IV.

S bel-

⁵³ Quam ne in alio quidem probarent] Qui & idoneus orator, & integer quæstor 14. accusandi Verres fuisset. *Ascon.*

⁵⁴ Conjunctionem fortis] Vide supra, c.

bellum inferre conari. Etenim ista quaestura ad eam rem valet, ut elaborandum tibi in ratione reddenda sit, quomobrem, qui quaestor ejus fueris, accuses⁵⁵: non, ut ob eam ipsam causam postulandum sit, ut tibi potissimum accusatio detur. Neque fere unquam venit in contentionem de accusando. Neque quaestor fuisset, quin repudiaretur. Itaque neque L. Philoni⁵⁶ in C. Servilium nominis deferendi potestas est data, neque M. Aurelio Sc Mauro in L. Flaccum, neque Cn. Pompejo in T. Albucium: quorum nemo propter indignitatem repudiatus est; sed ne libido violandae necessitudinis auctoritate judicium comprobaretur. Atque ille Cn. Pompejus⁵⁷ ita cum C. Julio contendit, ut tu mecum. Quaestor enim Albucii fuerat, ut tu Verris. Julius hoc secum auctoritatis ad accusandum asserbat, quod, ut hoc tempore nos ab Sicilia, sic tum ille ab Sardis rogatus, ad causam accesserat. Semper haec causa plurimum valuit: semper haec ratio accusandi fuit honestissima, pro focis, pro salute provinciae, pro exterarum nationum commodis inimicitias suscipere; ad periculum accedere; operam, studium, laborem interponere.

XX. Etenim si probabilis est eorum causa, qui injurias suas persequi volunt; qua in re dolori suo, non reipublicae commodis serviunt: quanto illa causa honestior, quae non solum probabilis videri, sed etiam grata esse debet, nulla privatim accepta injuria, sociorum, atque amicorum populi Romani dolore atque injuriis commoveri? Nuper cum in P. Gabinium vir fortissimus & innocentissimus L. Piso delationem nominis postularet, & contra Q. Caecilius peteret, isque se veteres inimicitias jam diu susceptas persequi diceret: cum auctoritas & dignitas Pisonis valebat plurimum, tum illa erat causa justissima, quod eum sibi Achaei patronum adoptarant. Etenim, cum lex ipsa⁵⁸ de pecuniis repetundis sociorum atque amicorum

⁵⁵ Quomobrem eum, cui quaestor fueris, accusas? Accusas, pro eo quod est accusare velis. An apud nos modo accusas, cum dicas ab illo tibi injuriam factam? Idem.

⁵⁶ Itaque neque L. Philoni. Omnia exempla sunt quaestorum, qui praetores suos non permisi sunt accusare. Idem.

⁵⁷ Atque ille Cn. Pompejus. Propiora exempla, & magis similia posteriora ponenda sunt. Strabonem autem dicit Pompejum, Cn. Pompeij patrem. Idem.

⁵⁸ Etenim cum lex ipsa. Vide, firmamenta argumentorum quoties in oratione sine metu fastidii repeti solent. Idem.

eorum populi Romani causa parata sit, iniquum est, non eum legis judicium auctorem idoneum maxime putari, quem auctorem causae suae focii, defensoremque fortunarum suarum potissimum esse voluerunt. An, quod ad commemorandum est honestius, id ad probandum non multo videri debet aequius? utra igitur est splendidior, utra illustrior commemoratio? accusavi eum, cui quaestor fueram; quicum me fors, consuetudoque majorum, quicum me deorum hominumque judicium conjunxerat: an, accusavi rogatu sociorum, atque amicorum? delectus sum ab universa provincia, qui ejus jura fortunaeque defenderem? Dubitare quisquam potest, quin honestius sit, eorum causa, apud quos quaestor fueris, quam eum; cujus quaestor fueris, accusare?

Clarissimi viri nostrae civitatis⁵⁹, temporibus optimis, hoc sibi amplissimum pulcherrimumque ducebant, ab hospitibus clientibusque suis, ab exteris nationibus, quae in amicitiam populi Romani ditionemque essent⁶⁰, injurias propulsare, eorumque fortunas defendere. M. Catonem illum Sapientem⁶¹, clarissimum virum, & prudentissimum, cum multis graves inimicitias gessisse accepimus, propter Hispanorum, apud quos consul fuerat, injurias. Nuper Cn. Domitium scimus M. Silano diem dixisse propter unius hominis Egritomari, patrum amici atque hospitis, injurias.

XXI. Neque enim magis animos hominum nocentium res unquam ulla commovit, quam haec majorum consuetudo, longo intervallo repetita ac relata: sociorum querimonia delata ad hominem non inertissimum: suscepta ab eo, qui vi-

S 2

deba-

⁵⁹ Clarissimi viri nostrae civitatis. Hoc rursum extra contentionem, quam ante cum Caecilio habuit, de suo officio, quemadmodum ceperat, repeti, ne levis videretur exponere. Hotom. Indifferenter enim veteres

⁶⁰ Quae in amicitiam populi Romani, ditionemque essent. Verus locutio, qua eadem usus est in orat. pro lege Manil. Cum vestros portus, atque eos portus quibus vitani ac spiritum ducitis, in praedonum fuisse potestatem sciatis. Et infra, Verrina vii. Quod qui illam partem urbis tenebant, in eorum potestatem portum futurum intelligebant. Aul. Gellius lib. i. cap. 7. similem ex Plauti Am-

phytrione notavit: Non vero mihi in mentem fuit. In orat. pro Caecina eadem figura dixit. In possessionem vestigium fecere. Et lib. 5. de finibus, In aliquam hiberniam vestigium decessione repente accusator factus. Idem. Hotom. Indifferenter enim veteres junxerunt in accusativum & ablativum, nulla habita ratione motus & quietis, ut dudum Sanctius in Minerua, Scioppius in Paradoxo, & Gerard. Vossius in Arithmetico, in lib. de construct. cap. 65. docuerunt. Graev.

⁶¹ M. Catonem illum sapientem. Cato hic accusavit Serg. Galbam pro direptis Lusitanis, & P. Furium pro istdem, pro iniquissima estimatione instrumenti. Acom.

debat eorum fortunas fide, diligentiaque sua posse defendere. Hoc timent homines: hoc laborant: hoc institui, atque adeo institutum referri ac renovari moleste ferunt. Putant fore, uti, si paulatim hac consuetudo serpere ac prodire cœperit; per homines honestissimos, virosque fortissimos, non imperitos adolescentulos, aut illiusmodi quadruplatores, leges, iudiciaque administrentur. Cujus consuetudinis atque instituti patres, majoresque nostros non pœnitebat tum, cum P. Lentulus, is, qui princeps senatus fuit, accusabat M. Aquilium⁶², subscriptore C. Rutilio Rufo: aut cum P. Africanus, homo virtute, fortuna, gloria, rebus gestis amplissimus, postea quam bis consul, & censor fuerat, L. Cottam in iudicium vocabat⁶³. Jure tum florebat populi Romani nomen: jure auctoritas hujus imperii, civitatisque majestas gravis habebatur. Nemo mirabatur in Africano illo, quod in me nunc, homine parvis opibus ac facultatibus prædito, simulant sese mirari, cum moleste ferant.

Quid sibi iste vult? accusatoremne se existimari, qui antea defendere consueverat? nunc præsertim? ea jam atate, cum ædilitatem petat? Ego vero ætatis non modo meæ, sed multo etiam superioris, & honoris amplissimi puto esse, & accusare improbos, & miseros, calamitososque defendere. Et profecto aut hoc remedium est ægrotae, ac prope desperatae reipublicæ, iudiciisque corruptis, ac contaminatis⁶⁴ paucorum vitio ac turpitudine, homines ad legum defensionem, iudiciorumque auctoritatem, quam honestissimos, & integerrimos, diligentissimosque accedere: aut, si ne hoc quidem prodesse poterit, profecto nulla unquam medicina his tot incommodis reperietur. Nulla salus reipublicæ major est, quam eos, qui alterum accusant, non minus de laude, de honore, de fama sua, quam illos, qui accusantur, de capite, ac

for-

⁶² Accusavit M. Aquilium] Hic M. Aquilius de pecuniis repetundis accusatus est. Hic est igitur Lentuli Suræ pater, in carcere strangulatus, propter conjugationem Afronem. Quem M. Antonius defendit, diloricata tunica, ut cicatrices apparerent, Verr. VII. & lib. de Orat. II. Hor.

⁶³ L. Cottam in iudicium vocavit] Hunc P. Africanus post secundum consulatum & censuram dicitur accusasse. Afronem.

⁶⁴ Iudiciisque corruptis, ac contaminatis] Corrupta iudicia sunt in his, qui acceperunt pecuniam: contaminata in his, qui offensione ordinis infamantur, Idem.

fortunis suis pertimescere. Itaque semper ii diligentissime laboriosissimeque accularunt, qui seipsum in discrimen existimationis venire arbitrati sunt.

XXII. Quamobrem hoc statuere, Iudices, debetis, Q. Caecilium, de quo nulla unquam opinio fuerit, nullaque in hoc ipso iudicio expectatio futura sit: qui neque, ut ante collectam famam conservet, neque uti reliqui temporis spem confirmet, laborat: non nimis hanc causam severe, non nimis accurate, non nimis diligenter acturum. Habet enim nihil, quod in offensione deperdat. Ut turpissime flagitiosissimeque discedat, nihil de suis veteribus ornamentis requiret⁶⁵.

A nobis multos obsides habet populus Romanus, quos ut incolumes conservare, tueri, confirmare, ac recuperare possimus, omni ratione erit dimicandum. Habet honorem, quem petimus: habet spem, quam propositam nobis habemus: habet existimationem, multo sudore, labore, vigiliisque collectam: ut, si in hac causa nostrum officium ac diligentiam probaverimus, hæc, quæ dixi, retinere per populum Romanum incolumia, ac salva possimus: si tantulum offensum, turbatumque sit; ut ea, quæ singulatim ac diu collecta sunt, uno tempore univèrsa perdamus.

Quapropter, Iudices, vestrum est deligere, quem existimetis facillime posse magnitudinem causæ ac iudicii sustinere fide, diligentia, consilio, auctoritate. Vos si mihi Q. Caecilium anteposueritis, ego me dignitate superatum non arbitror⁶⁶; populus Romanus ne tam vobestam, tam severam, diligentemque accusationem, neque vobis placuisse, neque ordini vestro placere arbitretur, providete.

⁶⁵ Requiret] Amisum sentiet, hoc est enim, nihil requiret. Non sentiet sibi deesse aliquid ex iis rebus, quas nunquam habuit. Idem.

⁶⁶ Ego me dignitate superatum non arbitror] Ero enim defensor, ut fui, & necessitatem accusationis evadam. Hoc quidem videtur plane dicere, sed latenter hoc significat, pravo de suo iudicio magis iudicibus hæsuram turpitudinem, quam sibi. Idem.